

Відгук
офіційного опонента на дисертацію
Лян Цзітао
«ОПЕРНА ТВОРЧИСТЬ УМБЕРТО ДЖОРДАНО ЯК ТЕКСТ
ЕПОХИ: ІНТЕРПРЕТОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД»
подану до захисту на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства
за спеціальністю 17.00.03 – Музичне мистецтво

Умберто Джордано – один із яскравих та надзвичайно «плідних» композиторів, представників «молодої італійської школи» («*giovene scuola*»), творчість яких була частиною яскравого музичного явища кінця ХІХ–початку ХХ століття «осені італійської опери» (А. Меллач). Злет італійської опери в цей період поєднав одразу декілька поколінь композиторів із різними стильовими уподобанням, світосприйняттям та художньою орієнтацією. Це послідовники Дж. Верді – А. Понк'єллі та А. Гомес; Р. Вагнера – А. Бойто, А. Каталані; веристи – Р. Леонкавалло та П. Масканьї, Дж. Пуччіні; а також представники більш пізньої генерації – У. Джордано, Ф. Чілеа, Р. Дзандонаї, Ф. Альфано, І. Монтемедзі та ін. Головним рушійним принципом цієї історичної композиторської «спільноти» стала ідея відродження авторитету найдавнішої в світі оперної школи. Цьому неабияк сприяли запити тогочасного суспільства.

Продуктивна, підпорядкована італійській культурі оперна творчість У. Джордано також позначена пошуком музичної мови, яка б відтворювала драматизм дії та відповідала естетичним бажанням глядача і знаходила емоційний відгук у аудиторії.

Постать Умберто Джордано – його життєвий та творчий шлях, викликали до середини ХХ століття науковий інтерес переважно в італійських музичних критиків та дослідників. На сучасному етапі розвитку музикознавства його творчий доробок, а точніше, стильові орієнтири творчості включалися лише в загальні дослідження розвитку музичної культури перетину ХІХ – ХХ століть.

Саме тому у сучасному вітчизняному музикознавстві новітнім є дослідження «Оперна творчість Умберто Джордано як текст епохи: інтерпретологічний підхід». Об'єктом дослідження обрано «незорану» мистецтвознавцями царину оперної творчості У. Джордано у контексті італійського музичного мистецтва кінця XIX – початку XX століть. Особливо цінними у роботі є наукові розвідки, спрямовані у площину інтерпретології.

Автор здійснив, на нашу думку, вдалу спробу періодизації оперної творчості композитора, відмітив певні риси еволюціонування у нього оперного жанру, специфіку творчого почерку. В дослідженні виділено три основних етапи формування стилю: ранній – до якого належать опери «Marina» (1888), «Mala Vita» (1892) і «Regina Diaz» (1894); зрілий – «Andrea Chénier» (1896), «Fedora» (1898); пізній – «Сибір» (1903), «Marcella» (1907), «Madame Sans-Gêne» (1915), «La cena delle beffe» (1924), «Il re » (1929).

Надбанням дисертації є великий обсяг аналітичного музичного матеріалу, що репрезентує «левоу частку» оперної творчості У. Джордано (вісім із десяти опер), її стильові та жанрові особливості. Зокрема, інформативної свіжості надали дослідженню аналітичні студії композиційно-драматургічних прийомів та виконавських прочитань головних партій опер.

Зазначимо, що структура роботи (вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, два додатки) та послідовний виклад матеріалу не викликають заперечень. Всі можливі спірні думки або недостатньо прояснені положення виникають у процесі детального ознайомлення з текстом дисертації, у внутрішньому діалозі опонента з автором дисертації. Висловлені окремі міркування, сумніви і побажання спрямовані на розв'язання дискусійних моментів у процесі самого захисту роботи.

Лян Цзітао логічно вибудовує перший розділ дослідження («Творчість У. Джордано в контексті італійського оперного мистецтва XIX століття») із

розгляду напрямків оперології, через призму яких вивчає творчість У. Джордано.

Солідна теоретико-методологічна база дослідження, ретельне опрацювання джерел дозволили дисертанту вельми коректно простежити дискусійне поняття *веризму*, виявити його специфіку у жанрово-стильовому різноманітті оперних творів У. Джордано. Автор резюмує: «Щодо кінцевої точки веризму – також немає однієї думки» (с. 38) та «... важливим є момент не стільки назви (у перекладі – “правдивий”), скільки відбиття у музично-театральному континуумі рис свого часу» (с. 41).

Узагальнюючи результати інших досліджень на дотичну тематику, Лян Цзітао розлого формулює риси, що притаманні «веристським мелодрамам» і проектує їх на обраний у роботі музичний матеріал у детальному аналізі драматично-музичної складової опери «Mala Vita». Виокремимо основні: «текст свого часу», «мова», «зміст», «музичні традиції», «жанрова стилістика та музична драматургія, «виконавська стилістика» (с. 42-46).

Стверджуючи, що «веризм формує *новий стиль виконання*, який до сьогодні є маркером цього напрямку» (с. 46), дослідник намагається вказати на особливості цього поняття. *Але, на наш погляд, виклад у тексті цілком слушних думок виглядає дещо розосередженим, що не дозволяє сприйняти їх як певну систему. Тому бажано було б їх конкретизувати й упорядкувати.*

Зазначимо, що вивчення власне «технології італійського співу», зокрема стилю бельканто, не є об'єктом уваги дисертації. Проте автору дослідження вдається конструктивно висвітлити цей аспект у першому розділі, оскільки він прямо пропорційний до питання аналізу виконавських версій, який пропонується у наступному розділі роботи.

У другому розділі («“Ідеальний веризм” в операх зрілого періоду») дисертант розглядає опери зрілого періоду – «Андре Шеньє», «Федора» та «Сибір», характеризуючи їх музичну драматургію та аналізуючи сценічно-виконавське прочитання головних тенорових партій.

Зауважимо, що майже у всіх аналітичних прикладах автор тією чи іншою мірою дотримувався певної системи аналізу опер, що виявляється в таких критеріях: час та історія створення та постановки, короткий зміст (сюжет) твору, короткий огляд музичної драматургії опери, критичні згадки (якщо існують).

Такий метод дозволив Лян Цзітао сформулювати основні риси оперного стилю У. Джордано:

«• вміння створювати цілісний, яскравий, потужний, неоднозначний, здатний захопити увагу публіки образ головного героя, але без пишномовності;

• вміння композитора вдало відтворювати контекст особистої драми (в даному випадку – пісні та танці революції, гавот та інша придворна музика);

• вміння композитора писати дійсні арії-шедеври, з широтою вокального інтонування, яскравими кульмінаціями, поєднувати речитативність та мелодійність;

• включення ремінісценцій з кращих творів сучасних авторів, опора на кращі музичні традиції» (с. 76-77).

Схвалюючи важливі, добре структуровані висновки, наголосимо, що *в самій роботі бракує виявлення конкретики індивідуальних рис, притаманних творчості композитора.*

Популярні і вдалі опери зазначеного вище періоду вирізняються гранично яскравою мелодикою. Окремим важливим аспектом композиторського письма У. Джордано відомий дослідник італійського оперного мистецтва на межі у ХІХ – ХХ ст. Алан Меллач, на якого також посилається і автор рецензованого дослідження, слушно вважає «організацію мелодичного руху, результатом якого є не характеристика героя, виявлення емоцій чи підсилення ролі слова, <...> а безперервність

дієвого процесу»¹. Успішність його відтворення залежить від співака-актора — центральної фігури опери, «який <...> повинен орієнтуватися на дієвий спів (за визначенням К. Станіславського)» (с. 173.) як рушійну складову у створенні вокального образу.

Історично склалося так, що успіх оперної «індустрії» у всі часи залежав від яскравого тенорового персонажа і ступеня обдарованості його виконавця. Опери У. Джордано не є винятком, оскільки їх спільною рисою є непохитне зосередження на інтимному та пристрасному, а також на коханні та смерті. Їх довговічності на сцені сприяли блискучі виконавці, зокрема Е. Карузо, Б. Джильї, Ф. Кореллі, М. дель Монако, Х. Каррерас, П. Домінго, Л. Паваротті та ін. Тому цілком природньо, що головним аналітичним матеріалом дисертації стали виконавські версії сольних номерів опер, написаних для тенора.

На основі епістолярних спогадів а також власного слухового враження розглянуті інтерпретації партій Андре Шеньє (із однойменної опери), Лориса («Федора»), Василя («Сибір»). Порівнюються сценічні імпровізації «Un di all'azzurro spazio» Шеньє, арії «Amor ti vieta» Лориса у виконанні Е. Карузо, Б. Джильї, Ф. Кореллі, М. дель Монако, П. Домінго, Л. Паваротті, Х. Каррераса та образ Василя у виконанні А. Замбона, В. Лесика. Опрацьований матеріал дозволяє дисертанту окреслити особливості прочитання образів У. Джордано виконавцями (с. 92-93), що виявляються у тонкощах виконавської майстерності – агогічних градаціях, артикуляційних засобах, динамічних змінах побудові вокального фразування.

В зв'язку з тим, що в дисертації часто вживаються вирази «темброве амплуа», «амплуа італійського тенора» виникає запитання: *чи можливо і доцільно конкретизувати або систематизувати їх термінологічно? І наступне — чи існують сталі та мобільні особливості цих понять?*

---

¹Mallach Alan. The autumn of Italian opera from verismo to modernism, 1890–1915. Boston : Northeastern University Press ; Hanover, NH : Published by University Press Of New England, 2007. P.100

«Усвідомлюючи, що саме мелодія рухає драму вперед і привертає увагу глядачів, він [Джордано. – О. Б.] більше стурбований її контуром, ніж відображенням словесних деталей або навіть голосовою просодією, легко розбиваючи голосові фрази в середині, або <...> спотворюючи словесний сенс чи фразу в інтересах музики.»² З огляду на це міркування Алана Меллача, хотілося б почути його продовження у відповіді дисертанта на такі запитання: *яким чином упродовж творчого шляху еволюціонує мелодизм опер Джордано і які можна виокремити особливості роботи композитора з вербальним текстом?*

У дослідженні знаходимо такий узагальнений висновок: «Зростання Джордано як композитора в цій опері [«Сибір». – О. Б.] відбувається та має прояв у більш елегантному викладі, більш продуманій інструментальній партитурі, більш тонкому поетичному дусі, яким просякнуті багато номерів» (с. 114). Хотілося б уточнити, *якими саме виразовими засобами композитору вдається досягти «поетичного духу» та «елегантності»?*

У висновках другого розділу представлено «основну тезу щодо “неідеальності” веризму: не дивлячись на “помітно регіональний характер” <...> всі три опери демонструють “неіталійський” контекст сюжету <...>, у всіх трьох в основі – складні ситуації, у які попадають герої, <...> але самі герої – не з “низьких слоїв” (Андре Шеньє – герой революції, Федора та Лорис – дворяни, тільки Василь та Стефана – офіцер та куртизанка)» (с.126). Розуміючи, що метою автора не є дослідження особливостей понять «ідеального» та «неідеального» веризму, їх *нашарованість у тексті вимагає більшої ясності трактування.*

---

²Mallach Alan. The autumn of Italian opera from verismo to modernism, 1890–1915. Boston : Northeastern University Press ; Hanover, NH : Published by University Press Of New England, 2007. P.100

У третьому розділі дисертації («Розмаїття оперної творчості пізнього періоду») подається аналіз музичного матеріалу опер пізнього періоду творчості: «Марчелла» та «Вечеря із жартами» («La cena delle beffe») – драматичні мелодрами; «Мадам Сен-Жен» - комедія; «Король» (опера-новела) та «Mese mariano» - лірична замальовка (за визначенням композитора). Цей аналіз дозволив дисертанту визначити *жанрову типологію* оперної творчості У. Джордано, що є важливим у плані включення творчості композитора у загальний історичний контекст оперного жанру. На позитивну оцінку також заслуговує колосальна пошукова та аналітична робота зі звуковими носіями (з огляду на відсутність для загального доступу нотного матеріалу деяких із цих опер), яка пов'язана із потребою усвідомлення «повної картини» еволюції композиторського письма У. Джордано. Про ґрунтовність та глибину наукових пошуків свідчать 56 іноземних із 197 опрацьованих науково-інформаційних джерел.

Зважаючи, що дисертація написана іноземною (для дисертанта!) мовою, маємо *низку зауважень рекомендаційного характеру щодо синтаксичної організації тексту деяких аналітичних студій, логічності та структурованості викладення думки* (с.74, с. 106, с. 120, с. 131, с. 135).

Підводячи підсумки, підкреслимо, що дисертація китайського дослідника, присвячена вивченню одного з представників італійської музичної культури, творчість якого ще й досі недостатньо розкрита у європейському, а тим більше у вітчизняному і, напевно, китайському культурному контенті, є актуальною і новаторською роботою. Вона представляє собою достойний результат процесу наукового осягнення і опрацювання величезної різноманітної інформації щодо життєтворчості композитора, аналітики її виконавського аспекту і заслуговує на **позитивну оцінку**.

Це дослідження «відкриває завісу» для подальшого перспективного наукового пошуку в царині невідомих сторінок оперного мистецтва кінця XIX – XX ст., дослідження проблем виконавства цієї епохи.

Матеріали роботи можуть бути використані в музично-теоретичних курсах, пов'язаних з виконавською практикою – «історія музики», «історія вокального виконавства», «вокальна методика» тощо.

Автореферат і публікації у фахових наукових виданнях (5 позицій, одна із них у зарубіжному виданні) повною мірою висвітлюють основні положення дисертації.

У цілому дисертація Лян Цзітао «Оперна творчість Умберто Джордано як текст епохи: інтерпретологічний підхід» відповідає загальним вимогам МОН України щодо наукових досліджень кандидатського рівня, а її автор заслуговує присудження йому наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – «Музичне мистецтво».

Кандидат мистецтвознавства,
викладач факультету
мистецтва співу та джазу
Київської муніципальної академії музики
імені Р. М. Глієра

О. М. БАЛАНКО

*Дієвим засвідчує
початок кар'єри та
організаційні*

A. J. Tkachenko